

Not: 1. Sayfayı (bu sayfayı) yazıyoruz, 2. Sayfayı çözüyoruz...

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

Cümleler, kendini oluşturan sözcüklerin anlamlarına, cümlede bulundukları yerlere, türlerine göre değişik özellikler gösterir. İşte bu özelliklere göre cümleler değişik gruplar altında incelenir.

YÜKLEMLERİNE GÖRE CÜMLELER

Buna "yüklemine türüne göre" de denebilir. Çünkü cümleyi yüklemine göre incelerken yüklemi oluşturan sözcüklerin türüne bakılır.

1. Fiil (Eylem) Cümlesi: Yüklem durumunda bulunan söz, bir fiilse, cümle fiil cümlesidir.

"**Salondaki konuşmacıyı dinledi.**" cümlesinde "dinledi" yüklemidir. Bu yüklem "dinlemek" fiilinin bilinen geçmiş zamanda çekimlenmesiyle oluştuğundan, cümle, yüklemine göre fiil cümlesi olur.

"**Kardeşim hasta oldu.**"

"**Bu işi bugün yapabilirim.**"

"**Geziye gitmekten vazgeçti.**"

cümlelerindeki yüklemeler de fiil olduğundan bu cümleler fiil (eylem) cümlesidir.

2. İsim (Ad) Cümlesi: Yüklem çekimli bir fiil değilse, ister isimden ister edattan, isterse fiilimsiden oluşsun isim cümlesi sayılır.

"**Bugün hava güzel.**" cümlesinde yüklem "güzel" sözcüğüdür. Bu sözcük ek eylem olarak yüklem olmuş bir isimdir. Yani fiil değildir. Öyleyse bu cümle isim cümlesidir.

"**Onun birçok kitabı var.**" ("var", bulunmak anlamında olduğundan isimdir.)

"**Bu soru zor değil.**"

"**Dün akşam deniz kenarındaydık.**"

"**Bütün öğrenciler okulun bahçesinde.**"

"**Burası eski bir okuldur.**"

Bu cümlelerdeki altı çizili ifadeler isim olduğundan bu cümleler de yüklemine türüne göre isim cümlesidirler.

ÖGE DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER

Türkçede cümleyi oluşturan ögeler belli bir mantık dizilişine göre sıralanır. Hatta tamlamayı oluşturan sözcüklerin bile bir sıraya göre dizilmesi gerekir.

Ögelerin sıralanışına göre cümleler iki grupta incelenir.

ÖGE DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER

1. Kurallı Cümle

Yüklemi sonda bulunan, yani ögelerin Türkçenin kurallarına göre sıralandığı cümlelerdir.

"**Sanat eseri, halkın sorunlarını anlatır.**" cümlesinde "anlatır" yüklemi sonda bulunduğu için cümle kurallıdır.

"**Bu ayakkabılar eskimiş.**"

"**Bu resim çok güzelmış.**"

"**Bu kitabı ben de okudum.**"

cümlelerinde yüklemeler sonda olduğundan, bu cümleler kurallıdır.

2. Devrik Cümle

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir.

"**Ayırma gözlerini gözlerimden bu akşam.**" cümlesinde yüklem "ayırma" sözcüğüdür. Diğer bütün ögeler yüklemden sonra geldiğinden bu cümle devriktir.

"**Seni almadan gitmeyeceğim buradan.**"

"**Kuşlar buralara gelmiyor artık.**"

"**Çayınızı hazırlarım şimdi.**"

cümlelerinde yüklemeler sonda olmadığından bu cümleler devriktir.

Cümle Vurgusu

Kullanılan cümlelerde bazı kelimeler veya kelime grupları daha baskılı ifade edilir. Buna cümle vurgusu denir. Dilimizde vurgunun bazı kuralları vardır. Vurgu kurallarını şöyle özetleyebiliriz:

1) Fiil cümlesinde (devrik değilse) vurgu yüklemlemin hemen önceki kelimededir.

Yazar bu romanda yurt gerçeklerini dile getiriyor. (vurgulanan: yurt gerçeklerini)
Yurt gerçeklerini yazar bu romanda diler getiriyor. (vurgulanan: bu romanda)

2) Ad cümlesinde vurgu yüklemlemin üzerindedir.

İstanbul'u fetheden **Fatih**'tir.

Söylediklerim **doğrudur**.

Bu kitabı bana, doğum günümde **annem** almıştı. (Özne vurgulanmıştır.)

Bu kitabı, annem, bana **doğum günümde** almıştı. (Zarf tamlayıcısı vurgulanmıştır.)

Bu kitabı, doğum günümde annem, **bana** almıştı. (Yer tamlayıcısı vurgulanmıştır.)

Annem, bana doğum günümde **bu kitabı** almıştı. (Nesne vurgulanmıştır.)

MİNİ SINAV

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde vurgu, dolaylı tümleş üzerindedir?

- A) Yarın kütüphaneye seninle birlikte ben de geleceğim.
- B) Yarın ben de seninle birlikte kütüphaneye geleceğim.
- C) Kütüphaneye yarın be de seninle birlikte geleceğim.
- D) Ben de kütüphaneye seninle birlikte yarın geleceğim.

2. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde vurgu, nesne olan sözcük üzerindedir?

- A) Babam, doktoru dün yolda görmüş.
- B) Dün yolda babam doktoru görmüş.
- C) Babam, doktoru yolda dün görmüş.
- D) Doktoru dün yolda babam görmüş.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özne vurgulanmıştır?

- A) Bu soruyu ancak öğretmen çözer.
- B) Bütün gün Mustafa'yı konuştuk.
- C) Bunu bir de Melek Hanım'a sorun.
- D) Haksız eleştiriler onu kızdırıyordu.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde vurgu, zaman kavramı üzerindedir?

- A) Ahmet, yarın sabah uçakla İzmir'e gidecek.
- B) Yarın sabah uçakla İzmir'e Ahmet gidecek.
- C) Ahmet, İzmir'e uçakla yarın sabah gidecek.
- D) Ahmet, İzmir'e yarın sabah uçakla gidecek.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde özne açıklayıcısıyla birlikte verilmiştir?
(Hangisinde ara söz öznenin açıklayıcısıdır?)

- A) Saliha, biz İzmir'deyken doğan bebek, tatlı civıltılarıyla evi şenlendiriyordu.
- B) Biz evde, bahçede kendi başımıza çok güzel vakit geçiriyorduk.
- C) Annem yengemi, küçük amcamın hanımını, görmeyi pek istemezdi.
- D) Dedemle babam sık sık camiye, Süleymaniye Camii'ne, gidiyorlardı o günlerde.

6. "Herkesin üzerinde yabancı sloganlar yazılı tişörtlerle dolaştığı bir ülkede, yani Türkiye'de, insanların Türk filmine gitmesini beklemek abesle iştigaldir. Birey olarak kimlik arayışı içinde olan topluma biz niye Türk filmi seyrettirmeye çalışıyoruz ki?"

Bu parçada yazar, aşağıdakilerden hangisinden yakınmaktadır?

- A) Toplumun beklentilerine yönelik filmlerin yapılmayışından
- B) Yabancı filmlerin kalitesine ulaşamamasından
- C) Gençlerin Türk filmlerine gitmemesinden
- D) Türkiye'de bir kimlik sorunu yaşanmasından.

7. "Köye gittiği zaman yüzüne kan geldi." Cümlesindeki deyimın yerine aşağıdaki deyimlerden hangisi getirilirse cümlede anlatılmak istenenin tersi anlaşılır?

- A) Yüzünden düşen bin parça oluyordu.
- B) Yüzü sirke satıyordu.
- C) Beti benzi uçmuştu.
- D) Etekleri tutuştu.

8. Aşağıdaki cümlelerden hangisi kurallı cümle değildir?

- A) Eve gidince ödevimi yaptım
- B) Bu gün çok çalıştım
- C) Bu geçen hafta balık tutmaya gittim
- D) Fakat çocuk bana haykırdı ekşitip yüzünü

9. Hangi cümlede vurgu dolaylı tümleş (yer tamlayıcı) üzerindedir?

- A) Ayşe az önce Üsküdar'a vapurla geçti.
- B) Az önce Üsküdar'a vapurla Ayşe geçti.
- C) Ayşe az önce vapurla Üsküdar'a geçti.
- D) Ayşe Üsküdar'a vapurla az önce geçti.

10. "Hayatta yanlışla düşmemek için attığın adımı..... düşünmelisin." Cümlesi, aşağıdakilerden hangisiyle tamamlanırsa "titizlenme" anlamı kazanmaz?

- A) Uzun uzadıya
- B) Enine boyuna
- C) Sakin sakin
- D) İnceden inceye

BAŞARILAR Serkan Seven

Hiçbir zafere (başarıya) çiçekli yollardan gidilmez.

"BAŞARI" nedir?

Baş + arı: "Baş" olmak için "arı" gibi çalışmak gerekir. (Mümin Sekman)